

ALŽBETA UHRINOVÁ-HORNOKOVÁ
RÓBERT KISS SZEMÁN
MICHAL LÁSIK
MÁRIA ŽILÁKOVÁ

DEJINY A KULTÚRA SLOVÁKOV V MAD'ARSKU

SLOVENSKÁ VZDELANOSŤ

pre 9. – 10. ročník

Metodická príručka

Základným cieľom vyučovania predmetu slovenská vzdelanosť je formovanie a vytváranie identity a vedomia pôvodu žiakov. V zmysle tohto cieľu je hlavnou úlohou oboznámenie žiakov s historickou minulosťou Slovákov v Maďarsku, tradovanie „kolektívneho“ vedomia menšiny, odovzdávanie a uchovávanie jej duchovnej a materiálnej kultúry, náboženských tradícií, zvykov a obyčají, ľudovej slovesnosti a jazyka. Poznaním minulosti a hodnôt tradičnej kultúry pomôžeme žiakom stotožniť sa so svojou národnosťou, uvedomiť si svoj pôvod.

Vedomosti z predmetu slovenská vzdelanosť sú stavané jednak na dejinách, spoločenskom vývine, dejinách kultúry slovenského národa, na geografii Slovenska, dnešných spoločenských pomeroch Slovenskej republiky, jednak na dejinách slovenskej menšiny v Maďarsku, na predstavení jej duchovnej a hmotnej kultúry.

Dôležitým cieľom vyučovania predmetu je prostredníctvom učiva prispieť k dôkladnejšiemu poznaniu rodiska, domoviny. Žiaci sa majú zoznámiť so svojím pôvodom, národnosťou, majú poznať históriu svojho bezprostredného okolia, rodiny, majú byť zbehlí v tradíciách a stupnici hodnôt svojej lokality.

Spoznanie domoviny zároveň prispeje aj k upevneniu takého vlastenectva a lokálpatriotizmu, ktoré sú zbavené idealizácie a skresľujúceho romantizmu. Jeho základnou hodnotou je úcta k národnosti a kladný vzťah k nej. Žiaci sa majú naučiť chrániť a obohacovať špecifické a jedinečné hodnoty svojho rodiska.

Zohľadňuje sa tu princíp komparácie, akulturácia a vzájomné ovplyvňovanie sa kultúr. Takýmto prístupom chce predmet okrem osvojenia vedomostí prispieť aj k rozvíjaniu osobnosti žiakov. Vychováva k tolerancii, solidarite, k úcte k minulosti a k predkom, k otvorenosti voči iným kultúram, jazykom a náboženstvám, inšpiruje k ich pochopeniu.

Cieľom predmetu slovenská vzdelanosť je prispieť k hlbšiemu pochopeniu dneška. Vedomosti, aktivita žiakov, rozvíjanie schopností majú docieľiť, aby boli žiaci schopní vyznať sa v multietnickom prostredí strednej Európy, aby sa stali aktívnymi činiteľmi menšinového bytia v Maďarsku.

Úlohou predmetu je výchova takých moderne mysliacich a duševne vyrovnaných občanov so silnou identitou, ktorí vo svojich predstavách o budúcnosti uplatňujú poznanie, podľa ktorého každé individuum, každá generácia je rovnako zodpovedná za svoju budúcnosť a v znamení toho budú aktívnymi národnostnými občanmi, ktorí sú ochotní za svoju menšinu aj konať.

Vyučovanie predmetu slovenská vzdelanosť je založené na sprostredkovaní poznatkov z histórie a duchovno-kultúrneho dedičstva slovenského národa a slovenskej menšiny v Maďarsku.

Žiaci v procese konkrétneho spracúvania učiva - pomocou učiteľa - si majú osvojiť schopnosť zbierať a spracúvať rozmanité informácie a postupy pri systematizácii a analýze prameňov. Základnou požiadavkou je, aby boli schopní orientovať sa v knižniciach, lexikónoch, príručkách a v atlasoch.

Základnou požiadavkou je, aby žiaci získané informácie spracúvali čoraz samostatnejšie a kritickejšie, aby z nich vyvodzovali správne konklúzie. Pri vyučovaní predmetu treba zdôrazňovať vlastnú aktivitu žiakov a zohľadňovať rozvíjanie ich schopností. Je žiadateľné, aby žiaci základné zákonitosti a súvislosti pochopili vlastnou aktivitou, aby zbehlo používali základné termíny z odboru histórie, sociológie, etnografie, literatúry.

Požiadavkou rozvíjania je, aby sa žiaci naučili metódy analýzy a syntézy, aby boli schopní rozlíšiť podstatné a nepodstatné, fakt a mienku, aby sa naučili skúmať fakty v širších súvislostiach, porovnávať (svetové, uhorské, slovenské, národnostné).

Žiaci si majú uvedomovať, že história je takým procesom, v ktorom popri zmenách a vývoji má svoje opodstatnenie aj zachovávanie tradícií a hodnôt, najmä v prípade menšín. Sebapoznávanie podložené vedomosťami a pevná identita má žiakov inšpirovať k odhaľovaniu, uchovávaniu tradícií, podnecovať k aktivite na menšinovom poli. Majú si osvojiť vedomosti, ktoré sa týkajú Slovákov v Maďarsku, disponovať aktuálnymi vedomosťami o súčasnom dianí na Slovensku a kultúrno-spoločenskom živote zahraničných Slovákov.

Efektívnosť vyučovania predmetu slovenská vzdelanosť je spätá so schopnosťou orientácie sa v čase a priestore. Je dôležité, aby žiaci pochopili, že udalosti, procesy i úžitkové predmety sa časom a v inom

prostredí odlišujú (geografické prostredie, spôsob hospodárenia, úžitkové predmety, duchovné dedičstvo navzájom súvisia: Slováci v horách, na nížine, remeselníci atď.)

Predmet slovenská vzdelanosť má svoj podiel aj na rozvíjaní kultúry ústneho a písomného prejavu žiakov. Žiaci majú byť schopní vyrozprávať udalosti, reprodukovat' text, zhotoviť krátke referáty.

Majú sa naučiť písomne odpovedať na otázky podané písomne alebo ústne, zapisovať si krátke poznámky a osnovy, pričom sa rozvíja ústna a písomná komunikatívna schopnosť žiakov.

Pri vyučovaní predmetu v slovenčine žiaci spoznajú i nárečia svojho regiónu.

Učebnica *Dejiny a kultúra Slovákov v Maďarsku* pre 9. a 10. ročník je „prvou lastovičkou“ v tejto oblasti, doteraz nebola pre gymnazistov vydaná žiadna učebnica.

Bola napísaná v súlade s Rámcovými učebnými osnovami a maturitnými požiadavkami zo slovenskej vzdelanosti.

Ide o komplexný interdisciplinárny predmet, preto jednotlivé kapitoly obsahujú učivo z rôznych vedeckých disciplín (história, lokálna história, jazykoveda, geografia, etnografia, kulturoológia, politológia). Obsah učebnice je rozdelený do šiestich kapitol.

Prvá kapitola podáva súčasný obraz materskej krajiny a Slovákov žijúcich vo svete. Je to panoramatický obraz, ktorý slúži ako úvod do štúdia. V ďalších piatich kapitolách uplatňovaním historického princípu v chronologickom slede priblíži dávnovek, život starých Slovanov v pravlasti a život Slovienov v Karpatskej kotline, oboznámi s dejinami v rámci stredovekého Uhorského kráľovstva, rozoberá význam reformácie a protireformácie v ranonovovekých dejinách Slovákov.

V tretej kapitole sa učebnica zameriava na príčiny, formy, smery a etapy odchodu Slovákov, ako aj na opis procesu zakladania nových osád mimo etnického územia, systémovým prístupom rozoberá základné črty ich života do prvej tretiny 19. storočia, prezentuje dielo a činnosť významných osobností obdobia.

Štvrtá a piata kapitola sa vzťahuje na život Slovákov mimo etnického územia. Popri uplatňovaní historického aspektu v týchto kapitolách prevláda logika danej vedeckej disciplíny. Rozpracovaná je hmotná kultúra (obydlia a kultúra bývania, tradičný spôsob života, zamestnania, oblečenie – kroje, kulinárstvo, ľudové umenie, remeselníctvo) a duchovná kultúra (žánre ľudovej slovesnosti, spevné útvary, hudobná a tanečná kultúra, výročné zvyky a kalendárne obyčaje, rodinné zvyky, mýtické bytosti a kozmogonické predstavy).

Šiesta kapitola podáva krátky prehľad vývinu slovenského jazyka a rozoberá nárečia Slovákov v Maďarsku.

Text učebnice nie je rozdelený do lekcí, v priloženom časovom a tematickom pláne je učivo naplánované na 74 hodín. Učebnica sleduje výkladový postup. Vo výkladovom texte sú graficky vyzdvihnuté hlavné učivo a pojmy (historické časti). V iných kapitolách sú pojmy v prílohe spolu so slovníkom. Text je doplnený rubrikami: Diskutujte – premýšľajte, Nezabudnite, Zaujímavosť.

Stovky farebných obrázkov nie sú iba ilustráciou, sú spojené s otázkami, a tak z metodologicko-didaktického hľadiska prispievajú k rozvoju spôsobilosti žiakov, zvyšujú ich motiváciu o študijný materiál a samostatnú prácu, pretože vyžadujú samostatné vyhľadávanie informácií.

Učebnica môže poslúžiť ako príručka aj učiteľom slovenskej vzdelanosti na základnej škole a stať sa zaujímavým čítaním pre každého, kto sa zaujíma o osud Slovákov v Maďarsku.

ŠTRUKTÚRA ROZVÍJANÝCH KLÚČOVÝCH KOMPETENCIÍ ŽIAKOV V UČEBNICI DEJINY A KULTÚRA SLOVÁKOV V MAĎARSKU (SLOVENSKÁ VZDELANOSŤ) PRE 9. A 10. ROČNÍK

1. Kompetencie (spôsobilosti) získavania a spracovávania nových poznatkov a informácií, kompetencie autonómneho učenia sa a uplatňovania rôznych stratégií učenia sa
2. Kompetencie riešiť problémy, spôsobilosti kritického myslenia
3. Kompetencie v komunikácii, spôsobilosť v oblasti informačných a komunikačných technológií
4. Kompetencie orientácie v čase a priestore
5. Otázky orientujúce reflexiu

6. Zložky patriace k všeobecnej vzdelanosti, kompetencie vnímať a chápať kultúru a vyjadrovať sa nástrojmi kultúry
7. Kompetencie občianske, sociálne a personálne
8. Kompetencie pracovné

APLIKÁCIA KOMPETENCIÍ, KONKRÉTNE ÚLOHY ROZVÍJANIA SPÔSOBILOSTI

- 1.** V procese spracovania dejín, národopisu, materiálnej a duchovnej kultúry slovenskej menšiny v Maďarsku, prezentácie ich aklimatizácie a akulturácie v nových podmienkach pri prehľade ich civilizačného vývoja sa má zohľadňovať:
  - získavanie poznatkov a informácií na základe usmerňovaných rozhovorov, pomocou bezprostredného vnímania predmetov, budov, pomocou počutých a čítaných textov, filmov, masmédií,
  - získavanie informácií na danú tému, k danému projektu v knižnici, mediálnej databáze, múzeu a na internete,
  - samostatná systematizácia získaných poznatkov, kritické zhodnotenie informácií a ich zdroja, ich tvorivé spracovanie, prezentovanie a praktické využívanie,
  - schopnosť samostatne vysvetliť symboly národnosti, ich významnejšie sviatky a tradície, zvyky,
  - rekonštrukcia historickej minulosti pomocou prameňov rôzneho charakteru,
  - aplikovanie vedomostí v nových úlohách a situáciách,
  - poznanie a používanie základných historických diel, atlasov, kultúrnohistorických príručiek.
- 2.** Uplatňuje pri riešení problémov vhodné metódy založené na analyticko-kritickom a tvorivom myslení, spoznávanie zákonitostí.
Nastolenie samostatných otázok, argumentácia.
  - spoznáva spoločensko-historické problémy, nastolí otázky,
  - vytvorí vlastný postoj, argumentáciu vo vzťahu k názorom a činom, týkajúcim sa osudu národností,
  - komparácia umeleckých, publicistických a národnostnopolitických diel, ich kritické spracovanie,
  - skúmanie textov, filmov a pod. z hľadiska ich historickej hodnovernosti. Analýza činnosti, správania sa národnostných spoločenských skupín a inštitúcií.
  - hodnotenie systému národnostných a ľudských práv na základe princípov vlastného systému hodnôt,
  - kritická prezentácia medzinárodných kontaktov slovenskej národnosti v minulosti
  - prestavenie a poznanie prítomnosti slovenskej národnosti oddelenej od materského národa.
- 3.** Rozhovor, diskusia o zachovávaní tradícií a na tému zachovania historického materiálneho a duchovného dedičstva.
  - skoncipovanie vlastného názoru, akceptovanie odlišných názorov, obohacovanie vlastného stanoviska, rozvíjanie tolerancie,
  - aktívna účasť na činnosti a podujatia kultúrnych a vedeckých spolkov a inštitúcií, zameraných na slovenské reálie,
  - prednes vedomostí na aktuálnu tému spamäti, vlastnými slovami. Zhotovenie referátu z literatúry, slovenskej publicistiky, na základe rozhlasového a televízneho vysielania,
  - zhotovenie tabla s vysvetlivkami zo samostatne zozbieraných obrázkov a fotiek,
  - voľný rozhovor o pracovných postupoch na realizácii projektu,
  - prepis nárečových textov do spisovnej slovenčiny pomocou pokynov učiteľa,
  - aplikácia a praktizovanie národnostných práv.
- 4.** Teritoriálne rozloženie slovenskej národnosti v Maďarsku, etapy sťahovania. Analýza jej postavenia na základe tlače a elektronických masmédií. Demografické údaje z jednotlivých období. Používanie pomeno-

vaní historických období. Znáznornenie najdôležitejších dátumov na časovej priamke. Zaradenie udalostí, javov, osobností do časového sledu.

Porovnávanie historických máp z rôznych období, analýza príčin zmien. Identifikácia zmien historického priestoru (napr. z mapy, znázorňujúcej osady a regióny obývané Slovákmi).

Rysovanie jednoduchých mapových náčrtov na základe textových prameňov.

Zbieranie údajov o výhodách a nevýhodách zemepisnej blízkosti v relácii Slovensko a Maďarsko.

5. Žiakom má byť umožnené získať poznatky o miestnych tradíciách, kultúrnych pamiatkach, o minulosti osady, o celoštátnych akciách. Majú poznať dejiny kultúry, najdôležitejšie súvislosti vlastných dejín.
6. Žiakom má byť umožnené, aby hľadali odpovede na takéto otázky:
- Ako mohli žiť spolu rôzne kultúry, náboženstvá a národy?
  - Aké možnosti a prekážky charakterizujú komunikáciu kultúr?
  - Koľko kultúrnych identít môže mať človek?
  - Ako možno pestovať a tradovať kultúru?
  - Majú svoje miesto starožitnosti v modernom byte?
  - Ako sa človek môže realizovať?

NÁVRH TEMATICKÉHO A ČASOVÉHO PLÁNU ZO SLOVENSKEJ VZDELANOSTI PRE 9. ROČNÍK

Celkový počet hodín: 37

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
	I. Slovensko v Európe		
1.	<i>1. Základné údaje a fakty o Slovenskej republike</i>	Rozloha, počet obyvateľov, demografické údaje. Príznačné geografické črty Slovenska. Štátne zriadenie, politický systém, euroatlantické štruktúry. Administratívne členenie krajiny, štátne znaky a hymna.	
2.	Kraje Slovenska	Bratislava a Bratislavský kraj: Stručný prehľad dejín, súčasný význam Bratislavy ako hlavného mesta. Opis Bratislavského kraja, pamätihodnosti, kultúrny život. Západné Slovensko: Poloha, urbanistické údaje, kultúrnohistorické pamiatky.	

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
3.	Kraje Slovenska	<p>Stredné Slovensko: Kraje, okresy, mestá. Poloha, prírodno-geografické prostredie. Osobitné remeslá, zamestnania, banícke tradície. Kultúrohistorické pamiatky, mestské rezervácie, kultúrne dedičstvo UNESCO Banská Štiavnica a Vlkolínec. Rekreačné a turistické centrá.</p> <p>Východné Slovensko: Kraje, okresy, mestá. Zemepisná poloha (Tatry, Slovenský raj, Zemplínska šírava). Mestské pamiatkové rezervácie, významné kultúrohistorické pamiatky. Pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry. Rekreačné a turistické centrá. Jedinečné a hodnotné pamiatky v Levoči, Bardejove, Košiciach a Prešove.</p>	
4.	Ľudnosť, národnosti a vierovyznania na Slovensku	<p>Rozdiely v ľudnatosti regiónov, migrácia a emigrácia. Demografické trendy: starnutie a zníženie rastu populácie. Etnická heterogenosť. Náboženské zloženie obyvateľstva.</p>	
5.	2. Zemepis, hospodárstvo a kultúra Slovenska		
6.	3. Slováci v zahraničí	<p>Opis súčasného rozloženia Slovákov vo svete. Sťahovanie: migrácia a emigrácia, príčiny vystahovalctva, smery a hlavné etapy. Zmena života vystahovalcov. Starostlivosť materskej krajiny o krajanov.</p>	
7.	Zhrnutie - opakovanie		
8.	Písomná previerka vedomostí		

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
II. Dejiny Slovákov do 18. storočia			
9.	1. <i>Etnogenéza Slovanov</i> Slovanský dávnovek a praslovanské obdobie dejín	Pojem etnogenéza, pravlasť, rod, kmeň, rodová spoločnosť. Identifikácia indoeurópskej pravlasti, jazykov, spoločné črty Indoeurópanov. Vyčlenenie sa Slovanov, smer ich odchodu. Geografický opis slovanskej pravlasti. Prvé historické zmienky, archeologické nálezy o Slovanoch.	
10.	Slovanský dávnovek a praslovanské obdobie dejín	Hospodársky život, hmotná a duchovná kultúra Slovanov.	
11.	Slovanský dávnovek a praslovanské obdobie dejín	Príčiny sťahovania sa slovanských kmeňov, etnická diferenciacia, vznik jazykových skupín: západní, južní a východní Slovania, ich lokalizácia. Porovnanie materiálno-duchovnej kultúry Slovanov s inými (nomádskymi) kultúrami.	
12.	2. <i>Slovania v Karpatskej kotline (5. - 9. storočie)</i>	Smery, storočia a areály, z ktorých Slovania prišli do Karpatskej kotliny. Ich spôsob života, hmotná a duchovná kultúra. Žiarové obrábanie pôdy v údoliach riek, na terasách a nížinách. Remeslá, obchod. Etnonymá Slovien – Sloven/Moravan	
13.	Avarsko-slovanská symbióza, Samova ríša	Vznik avarského kaganátu, spôsob života Avarov. Kronikári o ich bojoch. Prvý nadkmeňový politicko-vojenský útvár – Samova ríša. Polemika o rozlohe, lokalizácii a charaktere ríše. 623 – 658: nezávislosť od Avarov. Boje s Franskou ríšou o sféru vplyvu: vítazstvo nad kráľom Dagobertom. Prelom 8. – 9. storočia: Pipin Krátky a Karol V. spolu so Slovienmi porazili Avarov.	

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
14.	Proces vzniku kniežatstiev a ranofeudálneho hospodárstva	Rozvoj hospodárstva, vznik nadbytku a naturálne dane, vznik vládnucej politickej vrstvy, kniežatá a ich vojenská družina. Rozpad rodovo-kmeňovej spoločnosti, vznik ranofeudálneho štátu – kniežatstiev. Vznik siete drevených hradísk – sídel kniežat a vojska, centier obchodu a remesiel. Centrá správy, náboženského a hospodárskeho života. Roľníci na dedinách. Zjednocovací proces: vyniknutie Moravského a Nitrianskeho kniežatstva.	
15.	3. <i>Vznik Veľkej Moravy, panovanie Rastislava</i>	Násilné zjednotenie dvoch kniežatstiev. Pribina a Kocel v Blatnohrade (Zalavár) ako vazali Frankov. Boj Rastislava o samostatnosť: pokus o vytvorenie nezávislého, silného štátu, vlastnej cirkevnej správy – arcibiskupstva, vlastnej slovienskej liturgie, písma, kultúry. Žiadosť o vyslanie vierozvestov v Ríme a Konštantinopole.	
16.	4. <i>Vytvorenie slovanskej abecedy, vznik staroslovienskej literatúry, založenie škôl</i> Misia Konštantína a Metoda	Zostavenie hlaholiky, staroslovienskej – prvý spisovný jazyk Slovanov. Proglas, preklady Písma. Cesta do Ríma, obhajoba liturgického jazyka. Schválenie prekladov a slovienskej liturgie, ustanovenie Metoda za moravsko-panónskeho arcibiskupa, vysviacka kňazov. Druhá cesta Metoda do Ríma: 880 – bula Industria tue. Boj Metoda s franskými kňazmi.	
17.	5. <i>Veľká Morava za panovania Svätopluka I. (871 – 894)</i>	Nástup k moci. Mier s Východofranskou ríšou. Dobyvačné vojny. Ranostredoveký charakter štátu. Ekonomicko-spoločenské pomery. Prechod k latinskému kresťanstvu.	

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
18.	Rozpad Veľkej Moravy	Príčiny rozpadu. Vnútorne rozpory – vonkajšie útoky. Odkaz Veľkej Moravy v slovenskej literatúre. Archeologické nálezy v Zalavári. Vplyv Veľkej Moravy na ranofeudálne štáty strednej Európy.	
19.	Zhrnutie - opakovanie		
20.	Písomná previerka vedomostí		
21.	6. <i>Slováci v stredovekom Uhorskom kráľovstve (10. – 15. storočie)</i> Začlenenie Veľkej Moravy do Uhorského kráľovstva	Príchod Maďarov do Karpatskej kotliny. Bitky pri Bratislave a Bánhide (906, 907). Obsadenie strategických bodov v 30. rokoch. Belobrdská kultúra: sloviensko-maďarská symbióza – polemika o nej. Koristnícke výpravy. Štátotvorná činnosť Gejzu a Štefana. Vznik slovenského etnika. Multietnické Uhorsko.	
22.	Vplyv veľkomoravských tradícií na Uhorsko v ranom stredoveku	Veľká Morava ako model štátu. Vplyv slovienskej tradície v rôznych sférach života, v názvosloví. Politická štruktúra uhorského štátu v 15. storočí, počet slovenského etnika, jeho participácia na budovaní štátu. Zmienky v písomných prameňoch: Sclavus, sclavus nitriensis	
23.	Formovanie etnickej štruktúry Horného Uhorska	Vznik miest – nemecká kolonizácia. Význam miest v ekonomike, mestské zväzy. Emancipácia Slovákov v mestách.	
24.	Ekonomické postavenie a sociálna štruktúra slovenského etnika	Počet obyvateľov, spoločenská štruktúra, otázka etnickej príslušnosti šľachty. Diferencovanosť poddanskej vrstvy. Hľadanie možnosti zlepšenia sociálneho postavenia. Valašská kolonizácia.	
25.	Kultúra	Kláštory ako centrá kultúry, cirkevné školy, kníhtlačiarne. Čeština ako náboženský (spisovný) jazyk slovenskej inteligencie.	
26.	Zhrnutie – opakovanie		

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
27.	Písomná previerka vedomostí		
28.	7. <i>Slováci na prahu novoveku</i> Reformácia v dejinách Slovákov	Postavenie Uhorska v Habsburskej ríši. Pojem reformácie, jej smery, zakladatelia. Hlavné tézy luteranizmu. Šírenie luteranizmu v Uhorsku, prvé knihy, Confessie. Spoločenská zakorenenosť luteranizmu u Slovákov.	
29.	Vznik cirkevnej organizácie evanjelikov	Oddelenie evanjelickej cirkvi v Žiline (1610), organizačná štruktúra. Vplyv českých exulantov, školstvo, Kralická Biblia a Transcius. Teória spoločného jazykového, kultúrneho a historického pôvodu Čechov a Slovákov (čechoslovakizmus). Evanjelické osobnosti doby (Láni, Masník, Benický – baroková poézia). J. A. Komenský, J. Jakubeus.	
30.	Protireformácia a katolícka obnova	Protireformácia, rekatolizácia a katolícka obnova. Uznesenia tridentského koncilu. Činnosť jezuitov – školstvo, tlačiarne. „Malý Rím“ – Trnava. Barok v službách katolicizmu. Činnosť P. Pázmánya. Trnavská univerzita a tlačiareň. Cantus catholici, Benedikt Szöllösi. Úvod k spevníku: sformulovanie základu slovenskej ideológie – autochtonnosť „Pannónusov“ – vo význame Slovákov, veľkomoravská tradícia. Snaha o kodifikovanie písanej normy slovenčiny. Vydávanie kníh tiež v slovakizovanej češtine.	
31.	Prenasledovanie evanjelikov	Význam šopronského snemu (1681). Artikulárne kostoly. Po Wesselényiho sprisahaní: násilná rekatolizácia – Osobitný súd v Prešporoku, Caraffove jatky v Prešove. Prešporský snem (1687) uznal supremáciu katolíckej cirkvi. Jazyková a náboženská diferenciácia inteligencie. Pomaďarčovanie šľachty.	

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
32.	Zhrnutie – opakovanie		
33.	Písomná previerka vedomostí		
III. Dejiny Slovákov v Maďarsku v 18. storočí a na začiatku 19. storočia			
34.	1. <i>Príčiny sťahovania Slovákov na Dolnú zem</i>	Vojenské príčiny: habsbursko-turecké vojny, stavovské povstania. Hospodárske, sociálne a demografické príčiny. Náboženské príčiny. Dolná zem na prelome 17. – 18. storočia – geografické a hospodárske pomery.	
35.	2. <i>Formy sťahovania Slovákov</i>	Neorganizované formy migrácie. Organizované formy zaľudnenia. Zemepanská a cirkevná kolonizácia. Štátna a priemyselná kolonizácia.	
36.	3. <i>Etapy sťahovania Slovákov</i>	Tri etapy sťahovania, primárna a sekundárna kolonizácia. Priemyselná kolonizácia v 18. – 19. storočí.	
37.	Písomná previerka vedomostí		

Rozvíjanie konkrétnych kompetencií v 9. ročníku

K dosiahnutiu cieľov a k splneniu úloh pri vyučovaní slovenskej vzdelanosti je nevyhnutné rozvíjať tu opísané schopnosti a zručnosti, resp. aplikovať tieto špeciálne pedagogické činnosti a postupy:

- ✓ Žiaci majú na základe mapy sledovať proces vývinu Slovanov od pravlasti až po ich diferenciaciu a osamostatnenie sa predkov Slovákov. Majú na mape ukázať dnešné slovanské štáty.
- ✓ Majú porovnať spôsob života roľníckych a kočovných kmeňov.
- ✓ Majú byť schopní rozlišovať medzi pojmami kmeň, kmeňový zväz, národ, národnosť, Slovan, Slovien, Slováč, Uhorsko, Maďarsko.
- ✓ Majú sa oboznámiť so vzájomným vplyvom jednotlivých etníc (zbierať spoločné slová, vzájomné lexikálne výpožičky).
- ✓ Majú poznať prvý výskyt homoným Slováč a Tót.
- ✓ Vyučovanie predmetu slovenská vzdelanosť je založené na sprostredkovaní poznatkov z histórie a duchovno-kultúrneho dedičstva slovenského národa a slovenskej menšiny v Maďarsku.
- ✓ Žiaci v procese konkrétneho spracúvania učiva si majú s pomocou učiteľa osvojiť schopnosť zbierania a spracovania rozmanitých informácií a postupy pri systematizácii a analýze prameňov. Základnou požiadavkou je, aby boli schopní orientovať sa v knižniciach, lexikónoch, príručkách, atlasoch.
- ✓ Základnou požiadavkou je, aby žiaci získané informácie spracúvali čoraz samostatnejšie a kritickejšie, aby z nich vyvodzovali správne konklúzie. Pri vyučovaní predmetu treba zdôrazňovať vlastnú aktivitu žiakov a zohľadňovať rozvíjanie ich schopností. Je žiadateľné, aby si žiaci základné zákonitosti a súvislosti osvojili vlastnou aktivitou, aby bez problémov vedeli používať základné termíny z histórie, sociológie, etnografie a literatúry.

- ✓ Požiadavkou rozvíjania zručností je, aby sa žiaci naučili metódy analýzy a syntézy, aby boli schopní rozlíšiť podstatné od nepodstatného, fakt a mienku, aby sa naučili skúmať fakty v širších súvislostiach, porovnávať (svetové, uhorské, slovenské, národnostné).
- ✓ Žiaci si majú uvedomovať, že história je proces, v ktorom má popri zmenách a vývoji svoje opodstatnenie aj zachovávanie tradícií a hodnôt, najmä v prípade menšín. Sebapoznanie podložené vedomosťami, pevná identita má žiakov inšpirovať k odhaľovaniu a uchovávaniu tradícií, podnecovať k aktivite na menšinovom poli. Majú si osvojiť vedomosti, ktoré sa týkajú života Slovákov v Maďarsku, disponovať aktuálnymi vedomosťami o súčasnom dianí na Slovensku a kultúrno-politickom živote zahraničných Slovákov.
- ✓ Efektívnosť vyučovania predmetu slovenská vzdelanosť je spätá so schopnosťou orientácie sa v čase a priestore. Je dôležité, aby žiaci pochopili, že udalosti, procesy, úžitkové predmety sa časom a v inom prostredí odlišujú (geografické prostredie, spôsob hospodárenia, úžitkové predmety, duchovné dedičstvo navzájom súvisia: Slováci v horách, na nížine, remeselníci atď.).
- ✓ Predmet slovenská vzdelanosť má svoj podiel aj na rozvíjaní kultúry ústneho a písomného prejavu žiakov. Žiaci majú byť schopní vyrozprávať udalosti, reprodukovať text, zhotoviť krátke referáty.
- ✓ Majú sa naučiť písomne odpovedať na otázky podané písomne alebo ústne, zapisovať si krátke poznámky a osnovy, pričom sa rozvíja ústna a písomná komunikatívna schopnosť žiakov.
- ✓ Pri vyučovaní predmetu v slovenčine žiaci dostanú podnet porozumieť nárečie svojho regiónu.
- ✓ Žiaci na základe rôznych prameňov (beletria, odborná literatúra, dobové pramene) majú vedieť analyzovať a syntetizovať príčiny sťahovania Slovákov na Dolnú zem.
- ✓ Majú analyzovať charakteristické formy zaľudnenia Uhorska poddanými, porovnať migráciu Slovákov s príchodom iných národností. Majú urobiť štatistický prehľad o národnostnom zložení Uhorska na základe údajov sčítania ľudu z roku 1850.
- ✓ Na základe prameňov majú určiť základné formy migrácie, zakladateľov slovenských osád, hlavné zastávky jej dejín a najväčšie osobnosti.
- ✓ Majú poznať, odkiaľ prišli.
- ✓ Majú na mape ukázať, kde dnes žijú Slováci vo svete, majú poznať etnickú mapu Uhorska, kultúrnohistorickú a verejnoprávnú mapu Slovenska.
- ✓ Majú vedieť referovať o Veľkomoravskej ríši, prečítať povesti o nej, urobiť referáty o jej hlavných osobnostiach, charakterizovať ich.
- ✓ Majú vedieť umiestniť na mape Uhorska národy, žijúce v Uhorsku.
- ✓ Majú vedieť porovnať sociálnu štruktúru etník Uhorska.
- ✓ Majú vyzdvihnúť pozitívny vplyv husitizmu na slovenské etnikum a majú poukázať na príčiny používania českého jazyka, na základe prameňov a máp zhodnotiť význam reformácie a katolíckej obnovy pre Slovákov.
- ✓ Zakladateľov slovenských osád.

NÁVRH TEMATICKÉHO A ČASOVÉHO PLÁNU ZO SLOVENSKEJ VZDELANOSTI PRE 10. ROČNÍK

Celkový počet hodín: 37

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
1.	Systematizácia, opakovanie a upevňovanie učiva z 9. ročníka		
2.	4. <i>Smery a dôsledky sťahovania Slovákov na Dolnú zem</i>	Počet migrantov. Charakter migrácie, zúčastnené spoločenské vrstvy, konfesiónálne zastúpenie, ich lokalizácia, regióny obývané Slovákami. Vytvorenie troch veľkých jazykových ostrovov: Zadunajsko, Dolná zem, Severovýchodné Maďarsko.	
3.	Typológia novozaľožených osád	Opis nového hospodársko-spoločenského prostredia.	
4.	Slováci v Zadunajsku	Komplexný opis regiónov Zadunajska obývaných Slovákami: Bakonské hory, Gerecse, Vértes, Pílišske hory, kopce na pravom brehu Dunaja. Cirkevná a zemepanská kolonizácia, hmotná kultúra, náboženstvo, jazyk.	
5.	Slováci v peštiansko-novohradskej oblasti Malokerešská oblasť	a) Slováci na úpäti Börzsönya (bývalý Hont) b) slovenské dediny v Novohrade c) slovenské dediny v Peštianskej stolici na ľavom brehu Dunaja Osadnícke zmluvy. Kuriálne obce. Hospodárstvo, jazyk, náboženstvo.	
6.	Osídlenie békešsko-čanádskej oblasti	Založenie Čaby, Sarvaša a Polného Berinčoka ako typ primárnej kolonizácie na veľkostatku. Osadnícke zmluvy. Založenie Komlóša – typ sekundárnej kolonizácie na veľkostatku. Extenzívny chov statku. Vznik dvojintravilánového hospodárenia.	

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
7.	Komorská kolonizácia	Kolonizácia komorských majetkov. Oddelenie samostatných osád.	
8.	Niredházska oblasť	Typy skupinových sálašov – prežívanie lazového typu osídlenia.	
9.	Slováci v Matre, v Bukových horách a na Zemplíne	Pôvod, jazyk, náboženstvo, spôsob života horských osád. Typické zamestnania: huty, remeslá, drotárstvo, pálenie uhlia a vápna, obložníctvo atď.	
10.	Systematizácia a opakovanie učiva	Zhrnutie na základe hlavných kritérií typológie: pôvod obyvateľov, jazyk, náboženstvo, zamestnanie, materiálna kultúra. Typy osád: horská – nížinná osada, osada založená kvôli priemyslu (huty).	
11.	Písomná previerka vedomostí		
12. – 13.	Slováci v mojej osade – spracovanie lokálnej histórie	Spracovanie miestnej histórie danej osady. Miesto pôvodu zakladateľov, presťahovaných ľudí, ich vierovyznanie, nárečie, spôsob zakladania obce, história, typické slovenské mená zakladateľov, zamestnanie. Vlastná rodina, resp. načrtnutie rodokmeňa inej slovenskej rodiny. Zhotovenie turistického bedekra (knižného cestovného sprievodcu) „slovenskými očami“ (o osade alebo o regióne).	
14.	5. <i>Známe osobnosti Uhorska a Dolnej zeme v 18. storočí</i>	Samuel Tešedík starší a mladší, Pavol Valaský, Andrej Školka, Ján Kupecký, Matej Bel, Adam František Kollár. Osobnosti môjho okolia v 18. storočí. Odovzdanie práce z lokálnej histórie alebo rodinnej histórie (3 – 4 strany).	
IV. Materiálna kultúra			
15.	1. <i>Architektúra</i>	Obytné domy na nížine a v horských oblastiach. Technológia stavby, zariadenie. Sálaše ako výrobné jednotky. Hospodárske budovy, ich zariadenie, predmety tradičného spôsobu života.	

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
16.	2. <i>Tradičný spôsob života a zamestnanie</i>	Rok poľnohospodárstva na nížine, domáce remeslá. Náradie.	
17.	Spôsob života a zamestnanie v horských oblastiach	Dobytkárstvo, doplnkové zamestnania: ťažba dreva, spracovanie dreva, pálenie dreveného uhlia, pálenie vápna, práce v hutách, drotárstvo, obložníctvo, povozníctvo, zber lesných plodov, zber mravčích vajčiek, potulné remeslá, baníctvo, kameňolomy atď.	
18.	3. <i>Ľudový odev</i>	Faktory ovplyvňujúce ľudový odev. Materiál šiat: spracovanie ľanu a konopí. Pradenie a tkanie.	
19.	4. <i>Tradičný odev Slovákov v Maďarsku</i>	Sviatočný odev sedliakov. Časti ženského odevu, obuv. Doplnky, účes a pokrývka hlavy. Časti mužského odevu, úprava hlavy, obuv, doplnky. Detský odev.	
20.	5. <i>Ľudové umenie – ozdobné techniky</i>	Ozdoby drevených a kovových úžitkových predmetov. Nábytkárstvo. Ozdoby odevu, textílií a tkanín. Keramika.	
21.	6. <i>Tradičná strava</i>	Pečenie chleba, náradie. Základné suroviny, zložky stravy. Poriadok stravovania, tradičné jedálne lístky jednotlivých regiónov. Nápoje.	
22.	Systematizácia a opakovanie učiva		
23.	Písomná previerka vedomostí		
Duchovná kultúra Slovákov v Maďarsku			
24.	V. Ľudová slovesnosť		
25.	1. <i>Žánre ľudovej slovesnosti</i> 2. <i>Spevné útvary ľudovej slovesnosti</i>	Ľudová hudba, ľudové hudobné nástroje	
26.	3. <i>Tanečná kultúra</i>	Dievčenské tance, karičky. Mužské tance: odzemok, verbunk, hajdúchovanie, čardáš, polka, marš, svadobné tance. Obradný folklór.	

Hodina	Téma vyučovacej hodiny	Obsahový štandard	Poznámky
27.	4. Výročné zvyky a kalendárne obyčaje	Od Michala po Mikuláša. Predvianočné obdobie. Vianočné obdobie – Štedrý večer, spievanie pod oknom, betlehem.	
28.	4. Výročné zvyky a kalendárne obyčaje	Od Vianoc do Troch kráľov. Od fašiangov do konca zimy. Jarný cyklus kalendárnych obyčají. Veľkonočné obdobie. Od Veľkej noci po Turíce. Letný cyklus kalendárnych obyčají.	
29.	5. Rodinné zvyky	Narodenie, krstiny. Svadba – výber životného partnera. Dvorení, pytačky, zásnuby, výzdoba nevesty. Pribeh tradičnej svadby.	
30.	5. Rodinné zvyky	Pohreb, narodeniny, meniny.	
31.	6. Mýtické bytosti a kozmogonické predstavy	Poverový svet Slovákov v Maďarsku: elementy zo slovanskej mytológie. Mýtické zvieratá, viera v bosorky. Magické úkony a činnosti.	
32.	Systematizácia a opakovanie učiva		
33.	Písomná previerka vedomostí		
VI. Krátky prehľad dejín slovenského jazyka			
34.	Od indoeurópskeho prajazyka k nárečovým podobám slovenského jazyka	Prehľad vývinu slovenského jazyka. Ukážky z nárečí. Nárečová mapa Slovenska. Kodifikácia spisovnej slovenčiny.	
35.	Slovenské nárečia	Charakteristika jednotlivých nárečí, ukážky. Metódy spracovania nárečí. Svojráznosti nárečí. Hodnota nárečí v súčasnosti.	
36.	Systematizácia a opakovanie učiva, písomná previerka vedomostí		
37.	Zhodnotenie celoročnej práce		

Rozvíjanie konkrétnych kompetencií v 10. ročníku

- ✓ Žiaci majú poznať príčiny, smery, formy a etapy slovenskej migrácie.
- ✓ Majú poznať, odkiaľ prišli zakladatelia slovenskí obyvatelia osady, hlavné zastávky jej dejín, najväčšie osobnosti, dejiny a osudy vlastnej rodiny, metódy spracovania rodinnej histórie (rodokmeňa).
- ✓ Na základe prameňov majú určiť základné formy migrácie.
- ✓ Na mape majú sledovať smery migrácie, vymenovať hlavné regióny a oblasti obývané Slovákmi.
- ✓ Oboznámiť sa s ukážkami troch hlavných nárečí, zapisovať domáce nárečie.
- ✓ Zhotoviť mapový náčrt osídlenia.
- ✓ Žiaci majú vedieť charakterizovať dané regióny, vyzdvihnúť ich zvláštnosti, zbierať príznačné fotografie, dokumenty o tradičnom odevu a živote Slovákov.
- ✓ Žiaci majú napísať referát o dejinách vlastnej osady, (regiónu), vlastnej rodiny.
- ✓ Návšteva pamiatkového oblastného domu, múzea, ľudového umelca.
- ✓ Naštudovanie ľudových piesní typických pre región.
- ✓ Zhotovenie turistického sprievodcu slovenskými očami.
- ✓ Zbieranie typických slovenských mien svojej osady.
- ✓ Predstavenie známych osobností svojej osady.
- ✓ Zoznámenie sa s výročnými zvykmi.